

Олена Шевченко

Д. С. ФЕДОРОВ – МЕЦЕНАТ І КОЛЕКЦІОНЕР ТА ЙОГО ЗБРАННЯ У КОЛЕКЦІЇ НМІУ

Комплексне вивчення музейних колекцій дає змогу розкрити історію походження предметів, їхню долю, пов'язану з надзвичайними людьми чи подіями [1, 5]. У процесі вивчення фондової групи «Речі з вмістом дорогоцінних металів» нас зацікавили предмети з маркуванням, нанесеним червоною фарбою, що складалося з абрєвіатури «ХП» та трьохзначних номерів, що не відповідають сучасним шифрам НМІУ, і які, як з'ясувалося, є маркуванням Київського художньо-промислового і наукового музею (КХПНМ). Під час дослідження було проведено роботу з уточнення атрибуції виявлених предметів та встановлення їхньої історії.

Втрата частини обліково-фондової документації НМІУ в роки Другої світової війни дещо ускладнила роботу щодо уточнення походження депаспортизованих предметів. Ті музейні документи, що вціліли у воєнні роки, зараз зберігаються у Національному художньому музеї України, а їхні копії – у Національному музеї українського декоративно-прикладного мистецтва (НМУДПМ) та НМІУ. Тому першою відправною точкою нашого дослідження стали на-

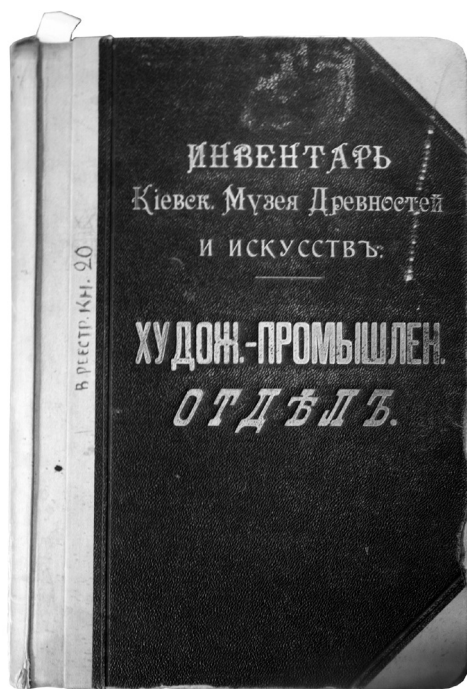

Рис. 1. Обкладинка інвентарної книги Художньо-промислового та наукового музею.

укові архіви та бібліотеки цих музеїв.

Дослідження, розпочате з копій довоєнних інвентарних книг НМУДПМ, допомогло ідентифікувати предмети, записані у січні 1909 р. під номерами ХП 286–315, які за описами відповідають експонатам НМІУ (рис. 1). Наприклад, інв. номером ХП–287 позначено «Жбан серебряный с ручкой и крышкой, вызолоченный, на трёх шаровидных ножках; витая поверхность украшена тремя медальонами с выпуклыми изображениями цветов; на крышке надрезанный гранат; метка N – Нюрнберг; другая – метка мастера Кристофера Заденберга (1557–1573); вес – 1 фн. 94,3 зол.». Цей предмет (РДМ–1069) представлений у зібранні НМІУ: кружка з кришкою, виготовлена у м. Нюрнберзі у XVI–XVII ст.

Записані у тому ж 1909 р. дві братини у срібній оправі (ХП–293, 294), що мають сучасні інв. №№ РДМ–937 та РДМ–942, експонуються у НМІУ на виставці «Скарби музею».

Записана в інвентарній книзі КХПНМ за № ХП-296 стопа із зображенням біблійного богатиря Самсона, що роздирає пащу лева (РДМ-965), представлена в експозиції НМІУ «Україна у XVIII ст.».

Прикрашений карбованим рослинним орнаментом кавник (ХП-301), що має кілька англійських та російських клейм, має сучасний інв. № РДМ-1342 (рис. 2).

Рис. 2. Кавник. Велика Британія, XIX ст. РДМ-1342.

Слід згадати ще чотири срібні жалувані ковші (РДМ-923, 964, 966, 967), що відповідно мають номери КХПНМ: ХП-317, 311, 313, 315 (рис. 3, 4).

Рис. 3. Ківш жалуваний. Російська імперія. РДМ-923.

Рис. 4. Ківш жалуваний. Російська імперія. РДМ-966.

Отже, в колекції дорогоцінних металів НМІУ зберігається 9 предметів з шифром «ХП», в 1909 р. записаних до інвентарної книги КХПНМ як такі, що надійшли «...по духовному заповіщанню Д. С. Федорова» [2]. З колекції Д. С. Федорова, певно, походять ще кілька предметів з зібрання НМІУ. Тому логічним було знайти відповідь на питання: хто ж цей чоловік?

Перші відомості про нього ми отримали з інтернет-ресурсів: «Федоров Дмитрий Сергеевич (1855–?), из московских дворян, сын действительного статского советника Сергея Петровича Федорова и Екатерины Александровны, урожд. Быковой, корнет Кавалергардского полка (1875), поручик (1879), в 1885 г. – ротмистр, в 1889 г. – надворный советник, чиновник особых поручений при киевском генерал-губернаторе, в 1890 г. – камер-юнкер, в 1891 г. – волынский вице-губернатор, в 1894 г. – камергер, киевский вице-губернатор и почетный гражданин Житомира; в 1896 г. – причислен к Министерству внутренних дел, в 1906 г. – действительный статский советник. Сослуживец М.М. Осоргина по Кавалергардскому полку, друг Я. Г. Жилинского и А. А. Киреева» [3] (рис. 5).

Рис. 5. Портрет Д. С. Федорова

Інше інформаційне джерело подає більш детальну інформацію: «Походив з дворян Московської губернії. Син дійсного статського радника Федорова Сергія Петровича та Катерини Олександрівни. Виховувався у школі, з 4 серпня 1875 р. – корнет Кавалерградського полку, з 1879 р. – поручик, з 1885 р. – штабс-ротмістром, з 16 травня 1879 р. по 5 травня 1885 р. – полковий скарбник, з 19 березня 1882 р. по 5 травня 1885 р. – полковий квартирмейстер. 9 травня 1885 р. призначений офіцером для особливих доручень до канцелярії Східно-Сибірського генерал-губернатора, із зарахуванням ротмістром армійської кавалерії. В 1889 р. стає надвірним радником і призначений чиновником особливих доручень при Київському генерал-губернаторові А. Ігнат'єві. В 1890 р. стає камер-юнкером. 9 жовтня 1891 р. призначений на посаду Волинського віце-губернатора. В 1894 р. жалуваний камергером і вибраний почесним громадянином Житомира (в той час – губернське місто Волинської губернії). Був попечителем Волинської духовної семінарії. 24 лютого 1894 р. призначений на посаду Київського віце-губернатора. В березні 1896 р. залишає посаду і поступає на роботу до Міністерства внутрішніх справ. З 1906 р. – дійсний статський радник. Помер в липні 1908 р. В заповіті залишив КХПНМ, почесним членом якого був, сорок чотири предмети зі своєї колекції старожитностей. Похований в с. Колпитів (нині Локачинського р-ну Волинської обл.) в церкві, збудованій на його кошти в 1900 р. З 1882 р. був одружений з дочкою відомого бібліографа, статс-секретаря Михайла Миколайовича Лонгінова, Оленою Михайлівною, мав від неї сина Михайла» [4].

Подальші пошуки в ЦДІАК України та ЦДАМЛІМ України дали результати: нами були виявлені документи про призначення Д.С. Федорова на посади Волинського та Київського віце-губернаторів, листування Міністерства внутрішніх справ та Губернатора Подільського, Київського та Волинського, його роль у створенні КХПНМ; у листах графа О. Ігнат'єва, О. Неверова йдеться про нагороди Федорова та його «моральне обличчя» – Федоров був розлучений і не мав права одружуватися вдруге [5, 6]. У графі «Содержание входящих бумаг» Книги вхідної та вихідної документації КХПНМ за 1908–1913 рр., яка зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України (ЦДАМЛІМ України), зроблено запис «Душеприказчика умершего Д. С. Федорова, графа П.А. Игнат'єва заявление о пожертвовании разных вещей музею на 70 000 рублей», який підтверджує передачу предметів до музею [7].

Подальші наші пошуки привели до київської газети «Сегодня», у якій 18 жовтня 2008 р. було розміщене повідомлення «Дар киевскому городскому музею», передруковане зі столичної літературно-політичної газети Південно-Західного краю «Киевлянин» за 18 жовтня 1908 р.: *«Бывший киевский вице-губернатор, камергер Д. С. Федоров, скончавшийся в июне с. г., оставил духовное завещание, утвержденному 23 августа Луцким окружным судом к исполнению, киевскому музею, в коем состоял почетным членом, сорок четыре предмета из своей коллекции редкостей и старинных вещей. В пункте 1 завещания четыре предмета указаны; остальные же сорок должны быть избраны экспертами из числа старинных серебряных вещей (ковши, братины, стопы). Жертвователю в своем завещании просит принять от него в дар все 44 предмета без права отчуждения и по желанию покойного они должны составить в музее особую коллекцию его имени. Часть вещей находится в квартире завещателя в С.-Петербурге, по Французской набережной, д. № 18, а часть хранится в банке. В настоящее время душеприказчик покойного Я. Г. Жмилинский предлагает администрации музея о назначении из своего состава экспертов для выборки и принятия завещанных Д. С. Федоровым музею вещей»* [8].

Отже, тепер у нас є підтвердження запису в інвентарній книзі київського Художньо-промислового і наукового музею про заповіт Д. Федорова. Але було б дуже цікавим знайти і сам заповіт.

Доля Дмитра Сергійовича Федорова тісно пов'язана з с. Колпитів Локачинського р-ну Волинської обл. «Кожного нового прихожанина, який відвідає церкву Нерукотворного Спаса в селі Колпитів Локачинського району, неодмінно здивує біла мармурова плита, під якою покійся прах російського генерала Дмитра Федорова. Виділивши кошти на будівництво церкви у селі, Федоров заповів поховати своє тіло саме тут. Вдячні селяни за меценатство та щирю душу виконали заповіт» [9]. Так починається стаття Руслани Татарин «У церкві – могила генерала» у волинській газеті «Вісник». Автор розповідає про Федорова, будівництво церкви та людей, які переказали спогади старожилів, і з теплотою згадували «...високого, ставного, доброго серцем генерала Дмитра Федорова...».

Луцька газета «Волинь» опублікувала статтю про Федорова журналіста Світлани Головачук, що має назву «Сила громади». У ній теж розповідається про відбудовану церкву Нерукотворного Спаса та Д. Федорова «...Спорудив церкву в 1900 р. Дмитро Федоров, камердинер імператорської величності. Не маючи сім'ї, він не шкодував грошей на добродійність. Саме на кошти цього росіянина у Колпитові, де працювала панська гуральня, зведено ще й школу...» [10].

Отже, виявляється, Д. Федоров був також благодійником та меценатом. Цей аспект його особистості не менш цікавий, тому ми знайшли можливість зв'язатися зі Світлою Головачук і поспілкуватися про публікацію в газеті з надією отримати більше інформації. Зі слів журналістки стало відомо, що для написання статті вона відвідала с. Колпитів. Спогади та розповіді місцевих жителів і стали основним матеріалом повідомлення. Ось що розповідає сільський бібліотекар: «Пан був далеко не останньою людиною при дворі. До нашого села навідувався не часто, але все-таки приїздив. Старожили розповідають, що був доброю людиною: роздавав землі, позичав гроші під малі відсотки. Але на одному з банкетів Дмитра Федорова отруїли. Певно, комусь не сподобалася його прихильність до простого люду. Коли тіло везли до Колпитова, аби поховати в церкві, як він заповів, то у кожному селі міняли коней...» [10], що свідчить про велику повагу та шану людей до нього. Як і в повідомленні Р. Татарин, так і в статті С. Головачук згадується заповіт генерала щодо його поховання.

З останнього повідомлення дізнаємося, що заповіт на поховання зберігається у місцевому історичному музеї, який працює при школі у с. Колпитів. Це невеличке посилання дає нам надію на те, що з часом знайдеться і заповіт на дарування вишуканих дорогоцінних предметів Київському міському музею, складений Д. Федоровим.

Таким чином, керуючись архівними, літературними джерелами, музейною документацією, збором свідчень очевидців, нами було досліджено певний період життя відомої людини, мецената і колекціонера. Було підтверджено походження окремих предметів у збірці дорогоцінних металів, які нині вже стали для музею не просто коштовними експонатами, а артефактами, що відображають цілу епоху.

Джерела та література

1. *Ковтанюк Н.* Проблеми комплектування матеріалів з новітньої історії України // **НМІУ: поступ у третє тисячоліття.** Тем. зб. наук. праць. Київ, 2004.
2. *Инвентарная книга по учёту экспонатов художественно-промышленного отдела №№ 1–1334 за 1899–1939 гг.* // **НМУДПМ**, оп. 1А, спр. 4.
3. *Осоргин М.* **Вспоминания. 1861–1920 гг. / Именной указатель** [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://feb-web.ru/feb/rosarc/mmo/mmo-870-.htm>. – Назва з екрана.
4. **Фёдоров, Дмитрий Сергеевич** [Електронне джерело]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Фёдоров_Дмитрий_Сергеевич. – Назва з екрана.
5. **ЦДІАК України**, ф. 442, оп. 529, 624, спр. 100.
6. **ЦДІАК України**, ф. 442, оп. 658, спр. 1.
7. **ЦДАМЛМ України**, ф. 648, спр. 26.
8. **18 октября (6 октября) 1908 года. Дар киевскому городскому музею** [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/newsarchive>. – Назва з екрана.
9. **У церкві – могила генерала. 25 серпня 2010 року** [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://visnyk.lutsk.ua/news/ukraine/regions/volyn/10542>. – Назва з екрана.
10. **Сила громади. 22-02-2010** [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://theology.in.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/34499. – Назва з екрана.